

BÖLÜM 9

SINIR ÖTESİ HAREKATLARIN TÜRK EKONOMİSİNE ETKİLERİ: GÜNCEL BİR NEDENSELLİK UYGULAMASI

Mehmet ÖZCAN¹

GİRİŞ

Türkiye son beş yılda hem iç hem de dış güvenliğini tehdit eden birçok çok boyutlu terör sorunu ve uluslararası kriz ile yüzleşmek zorunda kalmıştır. Terör boyutunda Türkiye'ye yönelen bu tehditler FETÖ, PKK/PYD/YPG ve DAEŞ terör örgütleri çerçevesinde yoğunlaşmış iken Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) Doğu Akdeniz'deki tartışmalı kıta sahanlığı hak iddiaları uluslararası boyutta yeni gerginlikler doğurmuştur. Bu noktada terör tehditlerini uluslararası bağlamdan koparmak doğru değildir. Çünkü DAEŞ ve PKK/PYD/YPG terör örgütlerinin son yıllarda Türkiye için yarattığı tehdit Suriye iç savaşının bir sonucu olduğu açıkça ortadadır. Komşu bir ülkenin bozulan istikrarı ve meşruiyeti tartışmalı yönetimi ile olan sorunlar Türkiye'ye birçok zarar verdiği gibi var olan terör tehditlerini daha da derinleştirmiştir. Tüm bu gelişmeler, Türkiye'yi Suriye'ye yönelik dört sınır ötesi harekât gerçekleştirmek zorunda bırakmış, Türkiye Doğu Akdeniz enerji havzalarında söz sahibi olabilmek için ise petrol arama ve sondaj gemileri gibi birçok faydalı araç ve teçhizata yatırım yapmıştır. Ayrıca her geçen gün yeni projeler ile gelişen Türk savunma sanayisine yeni ve taze yerli kaynak aktarımları yapılmakta, savunma sanayi şirketleri çeşitli teşvik ve alım garantileri ile desteklenmektedir. Son beş yılda tecrübe edilen zorluklar ve alınan politika kararları Türkiye'nin savunma maliyetini önemli ölçüde arttırmış hatta iktisadi tabir ile yukarı yönlü bir yapısal kırılmaya neden olmuştur. Grafik 1'de açıkça görülebileceği üzere doğal logaritması alınmış ve mevsimsel etkilerden arındırılmış askeri harcamalar serisi 2017 yılının dördüncü çeyreğine kadar düzenli bir artış trendi ile hareket etmekte iken 2018'in ilk çeyreği ile birlikte keskin bir şekilde artarak yeni bir düzenli artış trendine sahip olmuştur. Yukarıda özetlenen güncel gelişmelerin Türkiye'ye ait askeri harcamalarda 2017 yılının son çeyreğinde tecrübe edilen yapısal değişime neden olduğu ortadadır.

¹ Arş. Gör. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/Ekonometri Bölümü, mehmetozcan@kmu.edu.tr.

Granger nedensellik ilişkileri incelendiğinde ilk dikkat çeken bulgu askeri harcamaların kurulan sistem içerisinde en dışsal değişken olmasıdır. Buna göre bir kamu maliyesi aracı olarak değerlendirilebilecek askeri harcamaların seyri herhangi bir iktisadi faktörden etkilenmemektedir. Bu durumda Türkiye'deki politika yapıcılarının sadece ulusal çıkarları, iç ve dış tehditleri gözeterek askeri harcama kararları alındığı söylenebilir. Ancak, 2017 yılının dördüncü çeyreğinde yaşanan yapısal kırılma dikkate alınmaz ise reel döviz kurunun askeri harcamaların Granger nedeni olduğu sonucuna varılır. Bununla beraber askeri harcamalar birçok makro iktisadi değişkenin öngörü performansını anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Sınır ötesi hareketlerin başlıca sorumlusu olduğu askeri harcamalardaki yapısal kırılma dikkate alınmaz ise askeri harcamaların faiz, tüketici fiyatları ve reel döviz kurunun Granger nedeni olduğu sonucuna ulaşılır. Yapısal kırılmalar sınıama modeline dahil edildiğinde ise askeri harcamaların tüketici fiyatları ve reel döviz kuru öngörüsü üzerinde anlamlı etkileri olduğu görülür. Tüketici fiyatları için elde edilen bu bulgu beklentilere uygundur. Askeri harcamaların enflasyonist olduğu DeGrasse (1983) ve Melman (1985) çalışmalarından bu yana literatürde önemli bir araştırma ve tartışma konusudur. Artan askeri harcamaların finansmanı tüketici fiyatlarını yukarı yönlü harekete mecbur bırakır. Örneğin vergilerin arttırılması veya para arzının yükseltilmesi ile finanse edilen askeri harcamalar uzun dönemde fiyatlarda kalıcı bir artışın zeminin hazırlar. Bununla birlikte bu çalışmada elde edilen askeri harcamalardan reel döviz kuruna yönelik Granger nedensellik ilişkisi literatürde kendine henüz yeterince yer bulamamış bir araştırma alanıdır. Uluslararası silah ticareti genellikle Amerikan doları ve avro ile gerçekleştiğinden Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği ülkeleri için askeri harcama döviz kurları ilişkisi ilgi çekici olmayabilir. Ancak Türkiye gibi gelişmekte olan bir savunma sanayisine sahip gelişmekte olan bir ekonomi için ulusal para birimi değerinin gerek ithalat yoluyla gerçekleşen askeri harcamalar üzerinde gerekse savunma pazarındaki ihracat başarısı üzerinde önemli etkileri olacağı beklenmelidir. Bu ilişki daha sonraki çalışmalarda ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Bianchi, M. (1995) Granger Causality in the Presence of Structural Changes. İçinde *LIDAM Discussion Papers IRES* (Sy 1995018; LIDAM Discussion Papers IRES). Université catholique de Louvain, Institut de Recherches Economiques et Sociales (IRES). <https://ideas.repec.org/p/ctl/louvir/1995018.html>
- DeGrasse, R. (1983) *Military Expansion, Economic Decline*. M.E. Sharpe.
- Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1981) Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root. *Econometrica*, 49 (4), 1057-1072. Doi: <https://doi.org/10.2307/1912517>
- Granger, C. W. J. (1969) Investigating Causal Relations by Econometric Models & Cross-spectral Methods. *Econometrica*, 37(3), 424-438. Doi: <https://doi.org/10.2307/1912791>
- Johansen, S. (1992) Determination of Cointegration Rank in the Presence of a Linear

- Trend. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 54 (3), 383-397. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0084.1992.tb00008.x>
- Johansen, S., Mosconi, R., & Nielsen, B. (2000) Cointegration analysis in the presence of structural breaks in the deterministic trend. *The Econometrics Journal*, 3 (2), 216-249. Doi: <https://doi.org/10.1111/1368-423X.00047>
- Kinsella, D. (1990) Defence spending and economic performance in the United States: A causal analysis. *Defence Economics*, 1 (4), 295-309. Doi: <https://doi.org/10.1080/10430719008404669>
- Lütkepohl, H. (1989) The Stability Assumption in Tests of Causality Between Money and Income. İçinde W. Krämer (Ed.), *Econometrics of Structural Change* (ss. 75-86). Physica-Verlag HD. Doi: https://doi.org/10.1007/978-3-642-48412-4_7
- Melman, S. (1985) *The permanent war economy: American capitalism in decline*. Touchstone.
- Özer, S. & Uslu, S. (2018a, Ocak 4) *MİT personeline yerli silah*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/mit-personeline-yerli-silah/1022120>
- Özer, S. & Uslu, S. (2018b, Ocak 7) *TSK'ya 'uçan kale' takviyesi*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/tskya-ucan-kale-takviyesi/1024363>
- Toda, H. Y., & Yamamoto, T. (1995) Statistical inference in vector autoregressions with possibly integrated processes. *Journal of Econometrics*, 66 (1), 225-250. Doi: [https://doi.org/10.1016/0304-4076\(94\)01616-8](https://doi.org/10.1016/0304-4076(94)01616-8)
- Yıldırım, G. (2017, Aralık 30) *2017'nin son ATAK'ı yuvadan uçtu*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/2017nin-son-ataki-yuvadan-uctu/1018483>
- Yıldırım, G. (2018a, Mart 22) *TSK'ya 8 yeni SİHA*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/tskya-8-yeni-siha/1096099>
- Yıldırım, G. (2018b, Mayıs 27) *Ülke savunması yeni teknolojilerle donatıldı*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/ulke-savunmasi-yeni-teknolojilerle-donatildi/1157879>
- Yurtsever, S. (2018, Ocak 4) *Yerli seyir füzesi SOM-B1'in en büyük teslimatı yapıldı*. Donanım Haber. <https://www.donanimhaber.com/Yerli-seyir-fuzesi-SOMB1in-en-buyuk-teslimati-yapildi--96362>
- Zivot, E., & Andrews, D. W. K. (1992) Further Evidence on the Great Crash, the Oil-Price Shock, and the Unit-Root Hypothesis. *Journal of Business & Economic Statistics*, 10 (3), 251-270. Doi: <https://doi.org/10.1080/07350015.1992.10509904>